

УДК 336.27:351.862.4

Чуй І.Р.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, кредиту та страхування
Львівської комерційної академії***Мицак О.В.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, кредиту та страхування
Львівської комерційної академії***ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
КАТЕГОРІЇ «БОРГОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ»****THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE RESEARCH
OF STATE'S DEBT SECURITY****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто проблеми забезпечення боргової безпеки держави з позицій удосконалення теоретико-методологічного базису та організаційних засад. Ураховуючи мету дослідження, запропоновано й обґрунтовано поняття боргової безпеки та її характеристики, визначено елементи системи її забезпечення та управління. Уточнено поняття «система забезпечення боргової безпеки», її елементи та мету. Визначено недоліки сучасного стану нормативно-правового забезпечення боргової безпеки України.

Ключові слова: боргова безпека, боргова стійкість, індикатори боргової безпеки, загрози борговій стійкості, система забезпечення боргової безпеки.

АННОТАЦІЯ

В статье рассмотрены проблемы обеспечения долговой безопасности государства с точки зрения улучшения теоретико-методологических основ и организационных принципов. Учитывая цель исследования, предложены и обоснованы понятие долговой безопасности и ее характеристики, определены элементы системы ее обеспечения и управления. Уточнены понятие «система обеспечения долговой безопасности», ее элементы и цели. Рассмотрены недостатки текущего состояния нормативно-правового обеспечения долговой безопасности Украины.

Ключевые слова: долговая безопасность, долговая стойкость, индикаторы долговой безопасности, угрозы долговой безопасности, система обеспечения долговой безопасности.

ANNOTATION

The article considers the problems to ensure the effective system of state debt security management from the standpoint of improving theoretical and methodological basis and organizational principles. Taking into account an aim of the research the concept of debt security and its characteristics are offered and substantiated, the debt security elements and its management are defined. The concept of debt security software, its elements and purpose are defined. The present normative-legal base disadvantages of debt security of Ukraine are defined.

Keywords: debt security, debt sustainability, debt security indicators, debt sustainability threats, debt security system software.

Постановка проблеми. Забезпечення безпеки держави та суспільства загалом завжди було і залишається центральною проблемою наукових досліджень у плані розвитку кожної країни за умов збереження її суверенітету та незалежності. Саме економічна та боргова безпека відіграють важливу роль у прийнятті соціально-економічних та політичних рішень і є основою для визначення напрямів та орієнтирів подальшо-

го розвитку держави. Боргова політика нашої держави на сучасному етапі характеризується відсутністю систематизованості, плановості, а процес регулювання державного боргу – суперечливістю, неефективною дією різних елементів його несформованого механізму, тому актуальним є формування теоретичних основ управління борговою безпекою, які повинні стати базою для створення концепції наукового управління державним боргом, важливим інструментом реального впливу на раціоналізацію політики державних заповичень, запобігання борговій кризі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти щодо сутності та підвищення економічної, фінансової та боргової безпеки розглядалися в працях провідних вітчизняних та закордонних науковців. Серед них слід відзначити дослідження Дж. Кейнса, А. Сміта, Д. Рікардо, М. Фрідмена, Дж. Імбса та Р. Рансьєра, Б. Хейфеца, О. Барановського, Т. Богдан, О. Василика та С. Мочерного, О. Власюка, А. Даниленка, О. Алімова, О. Барановського, І. Бистрякова, С. Буковинського, М. Єрмошенка, А. Сухорукова, О. Царука та ін. У більшості праць провідних науковців наголошується на важливості управління державними зобов'язаннями з урахуванням фінансових інтересів в усіх рівнях фінансових відносин держави в межах обов'язкового дотримання саме боргової безпеки держави.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас проблема фінансової безпеки держави на сьогоднішній день виходить за межі національних кордонів. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, збільшуються обсяги переливу капіталу і посилюється інтенсивність його обігу. Нові можливості створюються зростаючою інтеграцією світових ринків капіталу, змінами в обсягах і складі фінансових потоків, а також зростанням кількості кредиторів та позичальників. Глобалізація фінансових ринків сприяє створенню більш складного фінансового середовища, тому для збереження стабільності вітчизняної грошо-

вої і фінансової систем необхідне вдосконалення теоретичних засад боргової безпеки держави та уточнення елементів системи її забезпечення.

Необхідність забезпечення боргової безпеки держави підсилюється й існуванням значної внутрішньої та зовнішньої заборгованості фінансової системи України, спричиненої дефіцитом бюджету та потребою фінансування економічних реформ. За такої ситуації виникає потреба в додаткових фінансових ресурсах, які отримуються завдяки емісії грошей або запозиченням усередині країни та зовні.

Мета статті полягає в істотному вдосконаленні теоретико-методологічного базису та організаційних засад боргової безпеки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорію «боргова безпека» досліджували у своїх працях О. Барановський, Т. Богдан, А. Даниленко, О. Алімов, О. Барановський, І. Бистряков, С. Буковинський, Т. Вахненко, І. Селіверстова, О. Лащенко, С. Шапошнікова, Н. Кравчук, О. Колісник, О. Мелих та ін. (табл. 1).

Одним із перших українських науковців, який дав ґрунтовне трактування поняття боргової безпеки, став О. Барановський, визначення якого сформувало основу для подальших теоретичних обґрунтувань даної категорії різними авторами. Зокрема, науковець наголошує, що саме за дотримання оптимального співвідношення між зовнішньою і внутрішньою державною заборгованістю (з урахуванням усіх критеріїв) можна забезпечити належний рівень боргової безпеки.

У визначенні боргової безпеки авторського колективу під керівництвом А. Даниленка [3] наголошується саме на рівні заборгованості, із дотриманням меж якої повинні задовольнятися потреби держави у фінансових ресурсах для уникнення впливу можливих загроз під час

виконання її функцій в управлінні борговими зобов'язаннями, що, своєю чергою, сприятиме збереженню стійкості фінансової системи країни в межах боргової безпеки.

Як бачимо, боргову безпеку розглядають у вузькому та широкому значеннях. У вузькому розумінні під даним терміном в економічній літературі більшість дослідників розуміє певний критичний рівень державної заборгованості або ж оптимальне співвідношення між зовнішнім і внутрішнім боргом з урахуванням загальної величини державного боргу і вартості обслуговування його складників.

У широкому розумінні боргова безпека держави визначається не лише критичним рівнем державної заборгованості, а загальним обсягом державного (внутрішнього і зовнішнього) боргу та корпоративного зовнішнього боргу з урахуванням вартості їх обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та збереження оптимального співвідношення між ними. При цьому загальний рівень запозичень повинен бути достатнім для вирішення нагальних соціально-економічних потреб і не загрожувати втратою суверенітету й руйнуванням вітчизняної фінансової системи.

Аналізуючи подані визначення, можемо зробити висновок, що боргова безпека займає важливе місце та відіграє визначальну роль у гарантуванні економічної, а через неї і національної безпеки країни, оскільки недотримання граничних значень показників-індикаторів, що характеризують стан внутрішнього та зовнішнього боргу, порушення оптимального співвідношення між його структурними складниками здатні призвести до неможливості обслуговування державою боргу, що, своєю чергою, спричинить боргові проблеми та руйнування вітчизняної фінансової системи.

Таблиця 1

Визначення поняття «боргова безпека»

Автори, джерела	Характеристика поняття
О. Барановський [1]	Рівень внутрішньої і зовнішньої державної заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожують втратою суверенітету та руйнуванням вітчизняної фінансової системи
Т. Богдан [2]	Рівень державного й зовнішнього сукупного боргу, співвідношення між структурними складовими боргу, вартості обслуговування боргу і цільової спрямованості запозичених коштів, які забезпечують вирішення нагальних соціально-економічних потреб держави і не створюють загроз для стабільності вітчизняної фінансової системи й поступального розвитку економіки країни
А. Даниленко, О. Алімов, О. Барановський, І. Бистряков, С. Буковинський, Т. Вахненко [3]	Рівень державної заборгованості, який задовольняє потреби держави у фінансових ресурсах, дає змогу зберегти стійкість фінансової системи країни і при цьому не ставить під загрозу можливість виконання державою своїх функцій та зобов'язань щодо погашення та обслуговування боргів зокрема
І. Селіверстова, О. Лащенко, С. Шапошнікова [4]; Н. Кравчук, О. Колісник, О. Мелих [5]	Рівень державної внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних проблем, який дає змогу зберегти стійкість фінансової системи країни до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечити певний рівень відносної незалежності держави, зберігаючи при цьому економічну можливість країни здійснювати виплати на погашення основної суми і відсотків, не загрожуючи втратою суверенітету, водночас підтримуючи належний рівень платоспроможності та кредитного рейтингу

Беручи за основу елементи фінансової безпеки держави, визначимо основні характеристики боргової безпеки: ефективність боргової політики, тобто її здатність забезпечувати досягнення стратегічних та тактичних цілей залучення та раціонального використання фінансових ресурсів державою; незалежність фінансової системи, тобто здатність держави самостійно визначати цілі, механізми залучення фінансових ресурсів та напрями їх використання; платоспроможність держави, тобто її здатність повноцінно виконувати свої зобов'язання з повернення боргів та платежів з їх обслуговування в умовах впливу фінансових систем інших країн та світових фінансових агентів; стабільність економіки та стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз негативних впливів, здатність її до функціонування в умовах впливу дестабілізуючих чинників, захищеність від ризиків втрати платоспроможності; збалансованість, тобто оптимальність співвідношення між зовнішньою і внутрішньою заборгованістю держави.

Враховуючи альтернативні погляди на поняття боргової безпеки, вважаємо, що під борговою безпекою держави слід розуміти дотримання безпечного рівня державної заборгованості, на основі якого і буде формуватися стійкість фінансової системи країни до внутрішніх та зовнішніх загроз, економічна незалежність держави з підтриманням при цьому належного рівня платоспроможності та кредитного рейтингу держави.

Так, безпека як результат управлінської діяльності з усунення загроз має складну, множинну предметність: в одному з аспектів – це здатність системи попереджувати заподіяння можливої шкоди інтересам особи, суспільства і держави, в іншому – вияв стану захищеності їх інтересів, у третьому – вияв системи заходів безпеки [6].

Рівень боргової безпеки визначається багатьма факторами. Зокрема, це стан нормативно-правової бази, що регламентує формування державного боргу і використання запозичених коштів; загальний обсяг, структура боргових зобов'язань, динаміка державного боргу; перелік наявних і потенційно можливих боргових інструментів, а також фактичні пропорції між ними і можливість диверсифікації ринку державних цінних паперів; офіційний валютний курс і темпи зростання ВВП; існуюча система управління державним боргом; стабільність політичного та економічного курсу країни [1; 7].

Здатність фінансово-економічної системи держави протидіяти загрозам залежить переважно від наявності в її складі системи забезпечення боргової безпеки та її ефективності.

О. Барановський у системі забезпечення фінансової безпеки виділяє такі підсистеми: наукове забезпечення; забезпечення законотворчої діяльності у сфері фінансової безпеки; фінансове, економічне, кадрове, інформаційно-аналітичне й організаційно-управлінське забезпечення [1].

Натомість М. Єрмошенко, розглядаючи механізм забезпечення фінансової безпеки, включає організаційну структуру (сукупність органів забезпечення), принципи і методи забезпечення, правові засади, функції щодо підтримання фінансової безпеки на належному рівні, сукупність індикаторів фінансової безпеки, підсистеми моніторингу, інформаційного та аналітико-прогнозного забезпечення, повноваження і завдання основних суб'єктів забезпечення фінансової безпеки [8, с. 33–36].

О. Косевцов та І. Бінько під системою забезпечення фінансової безпеки держави розуміють сукупність організаційних структур, засобів, скоординованих дій і заходів, що здійснюються з метою розробки та реалізації цілеспрямованих рішень щодо захисту життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Складниками такої системи автори вважають концептуальний (призначений для вироблення відповідних стратегій і тактики забезпечення), організаційний (включає вироблення необхідних правових основ та надання відповідним органам прав та завдань щодо забезпечення безпеки) та ресурсний (засоби, прийоми, методи тощо) компоненти [9].

Р. Томашик трактує систему забезпечення фінансової безпеки держави як сукупність певних елементів (економічного, політичного, кадрового, інформаційного, наукового, оперативно-розшукового та правового забезпечення), спрямованих на подолання загроз та небезпек, мінімізацію їх негативних наслідків у сфері фінансової діяльності держави [10, с. 234]. Разом із тим автор визначає такі складники системи забезпечення боргової безпеки, як забезпечення безпеки внутрішніх запозичень, зовнішніх запозичень та ринку цінних паперів.

Систему забезпечення боргової безпеки можна характеризувати як сукупність взаємопов'язаних підсистем (науково-теоретичної, правової, організаційної, ресурсної, інформаційно-аналітичної, матеріально-технічної та інших), що становлять єдине ціле та мають спільну мету. Метою даної системи є організація процесу управління державним боргом і борговими ризиками, за якого державними і недержавними інституціями забезпечується ефективне функціонування системи. Елементами системи забезпечення боргової безпеки є суб'єкти боргової безпеки; об'єкти боргової безпеки; механізм забезпечення боргової безпеки.

Суб'єктами забезпечення боргової безпеки держави рівною мірою є всі фінансові агенти в межах їх функцій та ролі у боргових відносинах: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Рада національної безпеки і оборони України; Міністерство фінансів України; Національний банк України; Державне казначейство та ін.

Вважаємо, що об'єктами боргової безпеки держави є боргові відносини всіх сфер і ланок фінансової системи держави. Водночас систе-

ма забезпечення боргової безпеки, законність її функціонування повинна ґрунтуватися на відповідній нормативно-правовій базі, що забезпечуватиме її функціонування (табл. 2).

Слід зазначити, що сучасний стан нормативно-правового забезпечення боргової безпеки України, на нашу думку, все ж не відповідає вимогам до формування такої системи, оскільки відсутні доктрина боргової безпеки України, концепція забезпечення боргової безпеки України; законність функціонування боргової безпеки України спирається лише на Закон «Про основи національної безпеки»; стратегія і тактика забезпечення боргової безпеки не визначені. Натомість створення повноцінного та дієвого механізму щодо забезпечення боргової

безпеки держави неможливе без повноцінного нормативно-правового підґрунтя та передбачає передусім вирішення широкого кола проблем стосовно формулювання критеріїв та принципів забезпечення боргової безпеки, визначення пріоритетних фінансових інтересів, здійснення постійного відстеження факторів, які викликають ризики і загрози борговій безпеці держави, а також запровадження заходів щодо їх попередження та подолання.

Відтак, вважаємо, що важливим аспектом і умовою організаційних засад управління борговою безпекою держави є наявність Закону України «Про державний борг України». Цей нормативно-правовий акт повинен, на нашу думку, вирішувати такі завдання: вдосконаленим

Таблиця 2

Нормативно-правове регламентування становлення та розвитку системи боргової безпеки України

Нормативно-правові документи	Основні положення нормативно-правових актів
Постанова КМУ «Про схвалення Концепції державної боргової політики на 2001–2004 роки» [11]	Визначено основні причини швидкого накопичення державного боргу; основні напрями державної боргової політики; заходи щодо створення ефективної системи управління державним боргом.
Закон України «Про основи національної безпеки України» [12]	Визначено сутність національної безпеки, основні об'єкти та принципи її забезпечення; окреслено сутність і пріоритетні національні інтереси України, визначено основні загрози національній безпеці України, у тому числі в економічній сфері; визначено основні напрями державної політики національної безпеки України; об'єкти національної безпеки та основні функції суб'єктів забезпечення національної безпеки. Серед загроз національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері виділено велику боргову залежність держави та критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів.
Указ Президента України «Стратегія національної безпеки України» [13]	Визначено загрози економічній безпеці, стратегічні цілі та основні завдання забезпечення економічної безпеки, зокрема в борговій сфері; ідентифіковано складові елементи системи забезпечення національної безпеки (правове, організаційне, кадрове, фінансове, матеріально-технічне забезпечення), принципи реалізації стратегії, ресурсне забезпечення та етапи її реалізації. Серед ключових завдань забезпечення економічної безпеки виділено оптимізацію структури та обсягу зовнішнього боргу, недопущення неконтрольованого впливу капіталу за межі держави.
Бюджетний кодекс України [14]	Визначено правові засади утворення та погашення державного і місцевого боргу; класифікацію боргу; управління державним (місцевим) боргом; граничні обсяги державного (місцевого) боргу та державних (місцевих) гарантій.
Указ Президента «Положення про Міністерство фінансів України» [15]	Визначено завдання Міністерства фінансів України у сфері управління державним боргом; у складі Міністерства фінансів виділено Департамент боргової та міжнародної фінансової політики.
Постанова КМУ «Порядок здійснення контролю над ризиками, пов'язаними з управлінням державним (місцевим) боргом» [16]	Визначено ризики, пов'язані з управлінням державним боргом, а саме: бюджетний, валютний, відсотковий, ризики ліквідності та рефінансування; визначено методологічні та організаційні засади здійснення контролю ризиків, пов'язаних з управлінням державним (місцевим) боргом.
Розпорядження КМУ «Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері» [17]	Визначено внутрішні і зовнішні загрози національній безпеці у фінансовій сфері, завдання політики управління державним боргом та гарантованим державою боргом.
Розпорядження КМУ «Стратегія розвитку системи управління державними фінансами» [18]	Зазначено, що ефективна боргова політика є одним з основних факторів стабільності фінансової системи та забезпечення економічного розвитку держави; визначено цілі та принципи управління державним боргом, основні виклики у сфері управління державним боргом; запропоновано розширити існуючий перелік цільових індикаторів боргової безпеки; визначено заходи коротко- та довгострокового характеру у сфері управління державним боргом.
Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» [19]	Визначено специфічний понятійний апарат термінів: економічна, фінансова, боргова безпека; загрози та критерії економічної безпеки, індикатори економічної безпеки, оптимальні, порогові та граничні їх значення; окреслено підходи до визначення інтегрального індексу економічної безпеки, субіндексів боргової безпеки, вагових коефіцієнтів для розрахунку субіндексів боргової безпеки.

ня механізмів здійснення державних запозичень та погашення державного боргу; встановлення механізму надання державних гарантій з урахуванням ризиків та платоспроможності позичальників; забезпечення прозорості й передбачуваності для всіх економічних агентів щодо управління державним боргом, створення інфраструктури управління державним боргом та ризиками; сприяння розвитку ринку державних цінних паперів; упровадження збалансованого механізму розмежування повноважень владних структур з управління державним боргом.

Таким чином, позитивно, що серед пріоритетів Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. було прийняття Закону України «Про державний та гарантований державою борг України» (щодо регулювання відносин, які виникають під час здійснення боргової політики та операцій уряду з державними борговими інструментами, регламентації принципів організації системи управління державним боргом, підвищення прозорості та відповідальності органів виконавчої влади за боргові рішення, створення ефективного механізму) [20]. Але в Україні вказаний закон не був прийнятий.

Таким чином, механізм забезпечення боргової безпеки повинен реалізовуватися на основі розробки відповідної наукової теорії, концепції, стратегії й тактики, проведення виваженої боргової політики, визначення об'єктів, наявності необхідних інститутів забезпечення безпеки (суб'єктів), визначення інтересів, систематизації загроз. Боргова політика України на сучасному етапі також потребує вдосконалення шляхом поліпшення її нормативно-інституційного забезпечення, розширення спектра інструментів і пріоритетів у межах дотримання боргової безпеки.

Висновки. Охарактеризовані вище положення слугують теоретико-методичним базисом для аналізу стану і загроз боргової безпеки держави, сформованості відповідного механізму її забезпечення, а також прийняття рішень щодо вирішення проблем формування критеріїв та принципів забезпечення боргової безпеки, визначення пріоритетних фінансових інтересів, здійснення постійного моніторингу факторів, які викликають загрозу борговій безпеці держави, а також запровадження заходів щодо їх попередження та подолання.

Боргова політика України на сучасному етапі також потребує вдосконалення шляхом поліпшення її нормативно-інституційного забезпечення, розширення спектра інструментів і пріоритетів у межах дотримання боргової безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення): [монографія] / О.І. Барановський. – К.: НТЕУ, 2004. – 759 с.
2. Богдан Т.П. Боргова безпека та її роль у гарантуванні фінансової стабільності / Т.П. Богдан // Вісник НБУ. – 2012. – № 4. – С. 8–15.
3. Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації / А.І. Даниленко, О.М. Алимов, О.І. Барановський [та ін.]; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – К.: Фенікс, 2008. – 467 с.
4. Селіверстова І.О. Боргова безпека як елемент фінансової безпеки держави / І.О. Селіверстова, О.Ю. Лашченко, С.І. Шапошнікова // Проблеми системного підходу в економіці. – К.: НАУ, 2010. – Вип. 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=PSPE.
5. Кравчук Н.Я. Фінансова безпека: [навч.-метод. посіб.] / Н.Я. Кравчук, О.Я. Колісник, О.Ю. Мелих. – Тернопіль: Вектор, 2010. – 277 с.
6. Предборський В.А. Економічна безпека держави: [монографія] / В.А. Предборський; Київський юрид. ін-т МВС України. – К.: Кондор, 2005. – 391 с.
7. Царук О.В. Концептуальні основи та статистичні індикатори оцінки боргової безпеки держави / О.В. Царук // Світ фінансів. – 2007. – № 1. – С. 46–50.
8. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К.: КНТЕУ, 2001. – 309 с.
9. Косевцов В.О. Національна безпека України: проблеми та шляхи реалізації пріоритетних національних інтересів: [монографія] / В.О. Косевцов, І.Ф. Білько. – К.: Національний ін-т стратегічних досліджень, 1996. – Вип. 1. – 54 с.
10. Томашик Р.Р. Напрями удосконалення управління борговою компонентою економічної безпеки держави в умовах глобалізації світової економічної системи / Р.Р. Томашик // Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: [колективна монографія]: у 2-х т. – Дніпропетровськ: ФОРМ Дробязко С.І., 2014. – Т. 1. – С. 232–245.
11. Про схвалення Концепції державної боргової політики на 2001–2004 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.09.2000 р. № 1483 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1483-2000-%D0%BF/print1361270491007321>.
12. Про основи національної безпеки України: Закон від 19.06.2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
13. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 12.02.2007 р. № 105/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/105/2007/para10#n10>.
14. Бюджетний кодекс України: Закон від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
15. Положення про Міністерство фінансів України: Указ Президента від 08.04.2011 р. № 446/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/446/2011>.
16. Про затвердження Порядку здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з управлінням державним (місцевим) боргом: Постанова Кабінету Міністрів України: від 01.08.2012 р. № 815 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/815-2012-%D0%BF>.
17. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: Розпорядження КМУ від 15 серпня 2012 р. № 569-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>.

18. Про Стратегію розвитку системи управління державними фінансами: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 р. № 774-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/774-2013-%D1%80/page>.
19. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
20. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.